

V Sloveniji raste več vrst javorjev

Živan Veselič*, Rok Pisek**, Janez Kolenko***

V slovenskih gozdovih raste pet pri nas avtohtonih vrst javorjev: gorski javor (*Acer pseudoplatanus*), ostrolistni javor (*Acer platanoides* L.), topokrpi javor (*Acer obtusatum* W. et K. ex Wild), trikrpi javor (*Acer monspessulanum* L.) in maklen ali poljski javor (*Acer campestre* L.). Vse vrste so žužko-cvetne in torej koristne z vidika zagotavljanja ugodne čebelje paše. Najbolj razširjen in tudi gospodarsko najpomembnejši je gorski javor. Ker porašča zelo raznovrstna rastišča, je tudi najprimernejši za saditev v okviru vseslovenske akcije.

V članku bomo na kratko predstavili vse omenjene javorje, podrobneje pa se lahko bralci z vsemi vrstami javorjev, ki rastejo pri nas, seznaniijo v knjigah, ki sta pri nas izšli pred kratkim in sta navedeni na koncu tega besedila.

Gorski javor (*Acer pseudoplatanus* L.)

Gorski javor je veliko drevo, saj zraste do višine 40 m, v premeru pa doseže več kot meter. Deblo je praviloma ravno in gladko, krošnja pa velika in simetrična. Skorja je sivozelena, v mladosti gladka, pozneje pa krpasto razpoka. Listi so petkrpi, imajo dolg pecelj in so dolgi 8–16 cm ter do 20 cm široki. Zgornja listna ploskev je temno zelena, spodnja pa sivozelena in ob listnih žilah poraščena z dlačicami. Drevo ozeleni aprila, kmalu po olistanju pa tudi cveti. Cvetovi, ki sestavljajo viseče late, so praviloma dvospolni, včasih pa tudi enospolni. Plod je pokovec z dvema krilatima oreškoma, ki sta spojena pod ostrim kotom. Seme dozori septembra ali oktobra. Med odpadanjem se semeni ločita, krilce pa poskrbi za to, da se semena razširijo po čim večjem prostoru. Rastišča gorskega javorja so globoka, sveža,

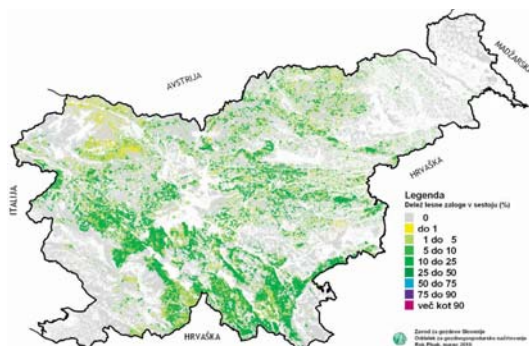
Gorski javor

* mag.

** mag.

*** vsi Zavod za gozdove Slovenije

rahla in s humusom bogata tla, najpogostejši je v gorskem in zgornjem gorskem svetu, vendar pa ga najdemo tudi v nižinah in na poplavnih območjih.

Razširjenost gorskega javorja v Sloveniji – glede na delež lesne zaloge v gozdnih sestojih

Ostrolistni javor (*Acer platanoides* L.)

Ker je tudi ostrolistni javor veliko drevo, čeprav ne zraste tako visoko kot gorski javor, in ker je oblika njegovih listov precej podobna obliki listov gorskega javorja, ju manj poučeni ljudje lahko zamenjajo. Med omenjenima javorjema pa je vendarle več jasnih razlik. Listi ostrolistnega javorja so v grobem res podobne velikosti in oblike kot listi gorskega javorja, vendar se pri ostrolistnem javorju tako listne krpe na koncu kot tudi zobci ob straneh listnih krp končujejo z ostrimi konicami. Pomembne razlike opazimo tudi pri plodu (pri gorskem javorju je kot med krilcema oster, pri ostrolistnem javorju pa top), socvetjih (pri gorskem javorju so socvetja viseča, pri ostrolistnem javorju pa pokončna), skorji (pri gorskem javorju skorja z leti zelo razpoka, tako da je videti v večjih luskah, pri ostrolistnem javorju pa skorja s starostjo le plitvo vzdolžno razpoka) in brstih (pri gorskem javorju so ti olivno zeleni, pri ostrolistnem javorju pa rdečerrjavi).

Ostrolistni javor je glede rastišča nekoliko skromnejši od gorskega javorja, prenese več suše in vlage, tudi nekoliko več sence. Zahteva pa več toplote, zato seže manj visoko v gorski svet (pri nas do nadmorske višine približno 1300 m, gorski javor uspeva še približno 500 m višje). Zaradi večje odpornosti proti suši pa seže ostrolistni javor dlje proti vzhodu, na izrazitejša celinska območja Vzhodne Evrope. Les ostrolistnega javorja je cenjen in ga uporabljajo za najrazličnejše namene, vendar je manj cenjen kot les gorskega javorja.

Foto: Zavod za gozdove Slovenije

Foto: internet

Ostrolistni javor

Topokrpi javor (*Acer obtusatum* W. et K. ex Wild)

Topokrpi javor je endemit balkanskega visokega krasa, torej ga v naravi najdemo samo na omejenem območju. V Sloveniji je razširjen v njenem južnem delu, na visokem krasu in bližnji okolici (npr. Vipavska brda).

Topokrpi javor je manjše drevo od gorskega in ostrolistnega javorja, saj zraste le do višine približno 20 m. Manj pozoren opazovalec lahko tudi ta javor zamenja z gorskim javorjem, saj so v grobem podobni tako njuni listi kot skorja. Krpe listov tega javorja so vendarle precej bolj zaobljene, tope, po tem pa je ta vrsta javorja dobila tudi svoje ime.

Topokrpi javor je toploljubna vrsta, ki raste tudi na plitvih in kamnitih tleh. Od vseh naših javorjev prenese več suše samo še trikrpi javor. Na izrazito prisojnih pobočjih (npr. na pobočjih Nanosa) se vzpne do nadmorske višine približno 1200 m, više pa je zanj prehladno.

Cveti zelo zgodaj, že aprila. Njegov les je enako cenjen kot les gorskega javorja, vendar se na trgu zaradi manjših količin redkokdaj pojavlja samostojno.

Foto: Robert Brus

Topokrpi javor

Maklen ali poljski javor (*Acer campestre* L.)

Tudi maklen ali poljski javor je manjše drevo od gorskega in ostrolistnega javorja. Podobno kot topokrpi javor zraste približno do višine 20 m. Od vseh treh omenjenih vrst pa ga zlahka ločimo zaradi precej manjših listov. Ti imajo tudi daljši, rdečkast pecelj. Za poljski javor so značilne še pogoste plustaste odebelitve mlajših vejic, značilen pa je tudi povsem iztegnjen kot (180°) med krilcema njegovih plodov.

Po naravi je maklen razširjen po vsej Srednji Evropi, od Atlantskega oceana do južnejših območij Vzhodne Evrope, pa tudi v severnem delu Turčije (okrog Črnega morja). Potrebuje precej toplote, zato se izogiba območjem s hladnim podnebjem – na severu sega komaj do Baltskega morja, v gorski svet pa pri nas le do približno 1000 m nadmorske višine.

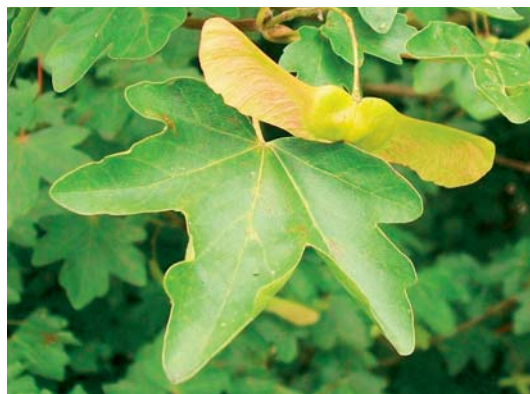

Foto: internet

Maklen

Za ugodno rast potrebuje veliko toplote in svetlobe, zato pogosto raste na gozdnem robu. Ker dobro prenaša delno zasenčenost, pa ga v nižinskih gozdovih pogosto najdemo tudi kot podstojno drevo v spodnjem drevesnem sloju. Dobro prenaša sušo, uspeva pa tudi na vlažnih, občasno poplavljenih tleh.

Njegov les je cenjen, vendar se na trgu redkokdaj pojavlja v obliki žagarskih izdelkov, ki bi bili dovolj debeli za tehnične izdelke.

Prevzem sadik gorskega javorja

Kot je znano, bo tudi to jesen v Sloveniji potekala akcija razdelitve medovitih rastlin. Predsednike ČD obveščamo, da bo prevzem sadik organiziran na istih lokacijah kot lani. Prevzem sadik gorskega javorja bo organiziran na šestih lokacijah po Sloveniji:

- **Tišina pri Murski Soboti – Semesadike Mengeš, d. d.;**

- **Markovci pri Ptuj – Semesadike Mengeš, d. d.;**
- **Mengeš – Semesadike Mengeš, d. d.;**
- **Ručetna vas pri Semiču;**
- **Vipava;**
- **Bizeljsko.**

Datum prevzema sadik za posamezna ČD na omenjenih lokacijah je od 25.10. do 10.11.2010 o čemer bodo tudi pisno obveščena.

Trikрпи javor (*Acer monspessulanum* L.)

Trikрпи javor je med vsemi javorji, ki rastejo v Sloveniji, najmanjši, saj odraslo drevo zraste le nekaj višje od 10 metrov. Listi so majhni, podobno veliki kot pri maklenu, vendar so listi pri trikrpem javorju izrazito trikrpi in pravzaprav niso preveč podobni listom vseh drugih javorjev.

Trikрпи javor je toploljubna vrsta, razširjena po vsem Sredozemlju in ob Črnem morju. Od vseh naših javorjev zahteva največ toplote in prenese največ suše. Najpogostejši je na Primorskem, kjer se na sušnih rastiščih pojavlja skupaj s črnim gabrom, kraškim gabrom, malim jesenom, cerom in puhastim hrastom.

Les trikrpega javorja je uporaben, vendar se na trgu skoraj ne pojavlja v obliki žagarskih izdelkov, ki bi bili dovolj debeli za tehnične izdelke. ■

Foto: Robert Brus

Trikрпи javor

Viri:

Brus, R. (2004): Drevesne vrste na Slovenskem. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Kotar, M., Brus, R. (1999): Naše drevesne vrste. Ljubljana: Slovenska matica.

ČEBELARSKI POTOPIS

Ekološko čebelarjenje v Avstriji

Mitja Zupančič*

V program dela komisije za ekološko čebelarjenje pri ČZS smo med drugim zapisali tudi strokovno ekskurzijo v Avstrijo, kjer naj bi si ogledali ekološke čebelarske prakse. Ekskurzijo smo organizirali in izvedli v sodelovanju s Kmetijsko-gozdarskim zavodom Celje, z Združenjem ekoloških pridelovalcev in predelovalcev Deteljica in avstrijsko družbo Eco-contact. Obiskali smo tri ekološke čebelarje na avstrijskem Koroškem.

Takoj po prehodu slovensko-avstrijske meje nas je dobrodušno in z velikim veseljem pričakal dr. Štefan Merkač, ki je prevzel vodstvo ekskurzije in skrb za to, da je vse potekalo tako, kot je bilo načrtovano. Najprej smo se ustavili na ekološkem čebelarstvu Reinwald v Globasnici.

V čebelarstvu Reinwald so se za vstop v sistem ekološkega čebelarjenja odločili pred dvema letoma. Na petih stojiščih čebelarijo s približno 80 čebeljimi družinami v LR-panjih. Letos so na gospodarstvo željo postavili tudi čebelnjak s trietažnimi AŽ-panji, ki jih je z različnimi motivi poslikala gospa Rosi Reinwald.

Poleg manjše vzreje matic, ki se oprašijo na plemenitni postaji in ki jih prodajajo po 34 EUR, se po večini ukvarjajo s pridelavo medu in propolisa. Del

panjev (30) prevažajo predvsem na smrekovo pašo. Leta 2006 je gospa Rosi Reinwald uspešno opravila izobraževanje za čebelarskega mojstra. Seveda nas je podobno kot na vseh dozdašnjih ekskurzijah doslej zanimalo, kako zatirajo varoje. Povedali so nam, da konec julija in v začetku avgusta za ta namen uporabljajo 85-odstotno mravljinčno kislino v posebnem hlapilniku. V obdobju mirovanja čebeljih družin uporabljajo tudi oksalno kislino. Trotovino izrežejo samo enkrat na sezono. Satnice izdelujejo sami iz svojega voska, saj je za ekološko čebelarstvo zelo pomemben sklenjen krog predelave voska, ki je brez ostankov nedovoljenih sredstev. Sprva so ekološke satnice tudi kupovali. Med prodajajo po enaki ceni kot drugi čebelarji, to je po 8 EUR za kilogram. V preteklosti so se povezali z nekaterimi drugimi ekološkimi pridelovalci in začeli svoje pridelke prodajati v skupni prodajalni, še vedno pa jih večino prodajo na domu. Ker so vključeni v sistem ekološkega čebelarjenja, pooblaščen kontrolna organizacija vsako leto opravi nadzor. Osnovni prispevek za kontrolo je 100 EUR, ob izvedbi pa plačajo še 0,55 EUR na panj. Med postopkom kontrolna služba odvzame tudi vosek in ga pošlje v analizo, ali morda ne vsebuje ostankov nedovoljenih sredstev. Analiza stane 150 EUR in jo sprva plačajo sami, pozneje pa na podlagi vloge dobijo znesek povrnjen.

* Svetovalec specialist II za področje Ekološkega kmetovanja, KGZS-Zavod CE